

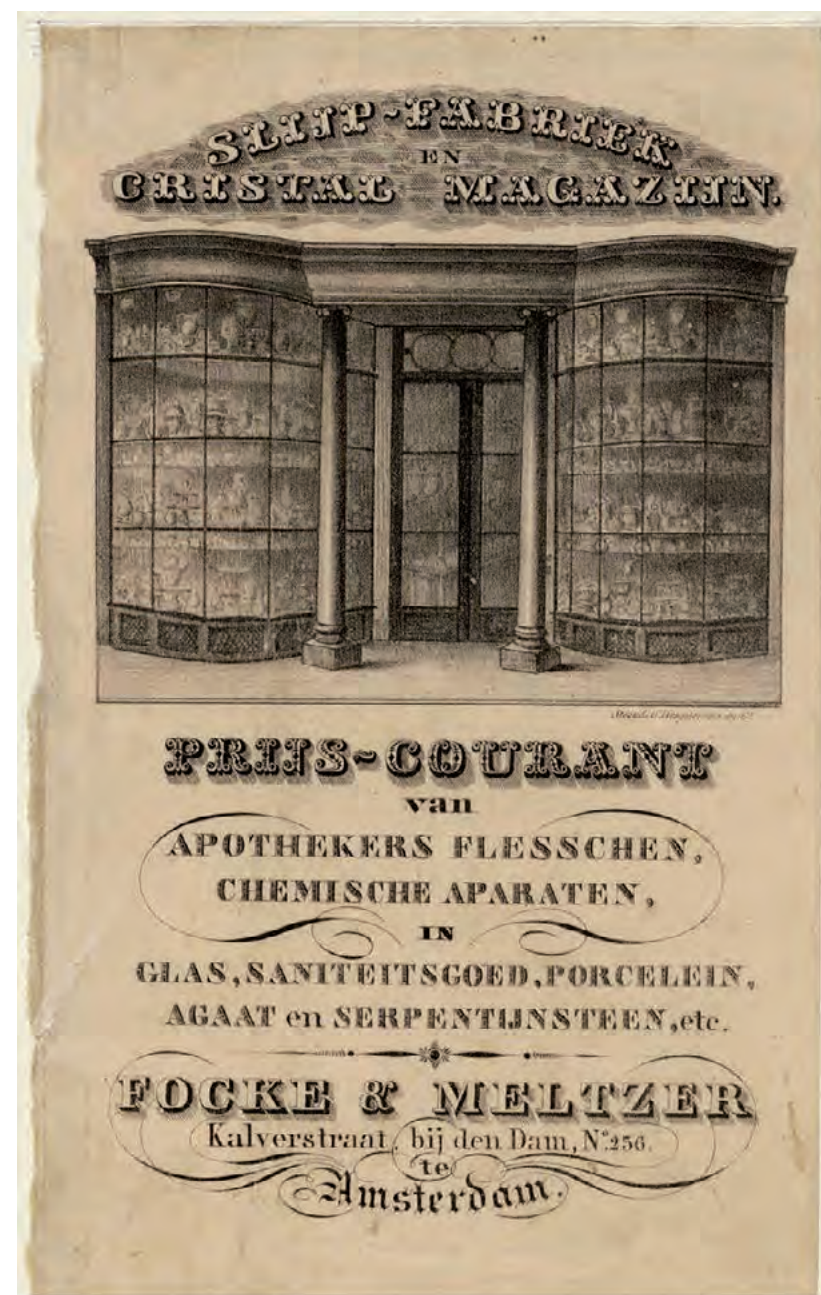
Week 51 – Focke & Meltzer Kalverstraat

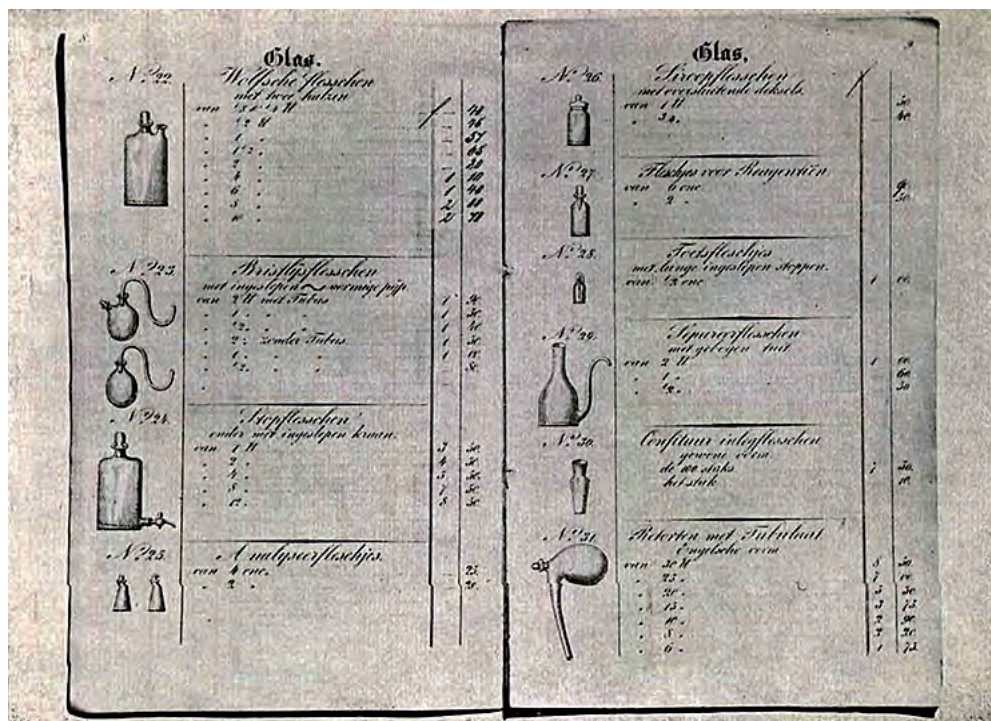
De quizprent van week 51 laat een deel van de eerste prijscourant van Cristal Magazijn Focke & Meltzer zien. De eerste vestiging van de firma wordt in 1823 op Kalverstraat 13 (hoek Papenbrugsteeg) geopend en blijft daar totdat in 1885 de nieuwe vestiging Kalverstraat 152 op de hoek met het Spui betrokken kan worden.

De onderneming wordt opgestart door drie jonge Boheemse entrepreneurs die de roem van het Boheemse glas tot in Nederland willen brengen. Ondanks dat de natie na het vertrek van Napoleon leeggebloed lijkt, maakt de firma vanaf het eerste moment winst. Het leveringsprogramma bestaat uit glas en kristal, saniteitsgoed (artsen, laboratoria), porselein en later ook keramiek en allerlei vaatwerk van agaat en serpentijnsteen (zalfpotten). En dan – niet te vergeten – biedt men aan kristal in opdracht te slijpen.

Firmanen zijn Anton Eberhardt voor 44%, Franz Focke (24) voor 34% en Sebastian Meltzer (28) voor 22%. Eberhardt is blijkbaar alleen geldschietter, want zijn naam ontbreekt in de firmanaam en na enkele succesvolle jaren verdwijnt hij ook uit de directie en uit Nederland. Franz Focke komt als vrijgezel naar Amsterdam en verlaat de firma in 1851 om naar Boemen terug te keren. Vanaf dat moment zijn het alleen leden van de familie Meltzer die de scepter zwaaien. Om door te dringen tot de directie moeten de jonge Meltzers een harde leerschool doorlopen tegen een karig loontje van

f 300,- per jaar. Na jarenlang alle facetten van het vak doorgrond te hebben en pas nadat gebleken is dat zij over voldoende artistici- teit en feeling voor zakendoen beschikken, kunnen ze als associé opgenomen worden. In 1859 overlijdt Sebastian en wordt hij opge- volgd door zijn zoons Theodor en Julius, waarvan de laatste dan nog – met zijn 18 jaren – minderjarig is. Sebastians broer Ignatz blijkt dan ook al enige tijd firmant te zijn en zich met de zakelijke contacten in Bohemen te bemoeien.

Vorige: De eerste vestiging van de firma in de Kalverstraat 13, hoek Papenbroeksteeg
Boven: Een bladzijde uit de prijscourant van 1855, met divers medisch glaswerk.

Rechts: Franz Focke die op 24-jarige leeftijd in Amsterdam aankwam en op 52-jarige leeftijd de zaak weer verliet en naar Bohemen terugkeerde. Uiterst rechts Ig- natz Meltzer, de broer van oprichter Sebastian, die de firma tot bloei bracht

Binnen korte tijd blijkt de firma het winkelloppervlak uitgebreid te hebben, want in 1860 is de hele gevelrij in de Papenbroeksteeg van Kalverstraat tot Rokin in gebruik, alles gehuurd, dat wel. Wat niet voor de zaak nodig is, wordt onderverhuurd. Veel later zullen we hier Jan de Slegte aantreffen met zijn gebruikte boeken en ramsch. Gezien het bescheiden bedrijfskapitaal van f38.000,- maakt de fir- ma het jaar ervoor (1859) een behoorlijke winst van ruim f20.000,- en dat terwijl het zakenleven in Amsterdam kreunt en steunt onder een stagnerende economie. Vele tientallen apothekers uit het hele land zijn klant bij Focke & Meltzer, net als warenhuizen zoals Sinc- kel op de Nieuwendijk, diverse zilversmeden als Begeer en bijvoor- beeld de kruidenwinkel van Jacob Hooij. Glas en kristal worden hoofdzakelijk betrokken bij *Carl Meltzer* in Bohemen, maar kunst-, sier- en gebruiksvoorwerpen komen ook uit Duitsland, Frankrijk en Engeland en van *Petrus Regout* in Maastricht.

Toch is het rustig in de zaak en broer Theodor neemt het ervan zo- dra hij onder vaders strakke regime uit is. Hij gaat hele nachten op stap met dubieuze vrienden en slaapt tot ver in de middag. Zó ern- stig wordt het dat Julius met zijn 19 jaar bij oom Ignatz in Bohemen

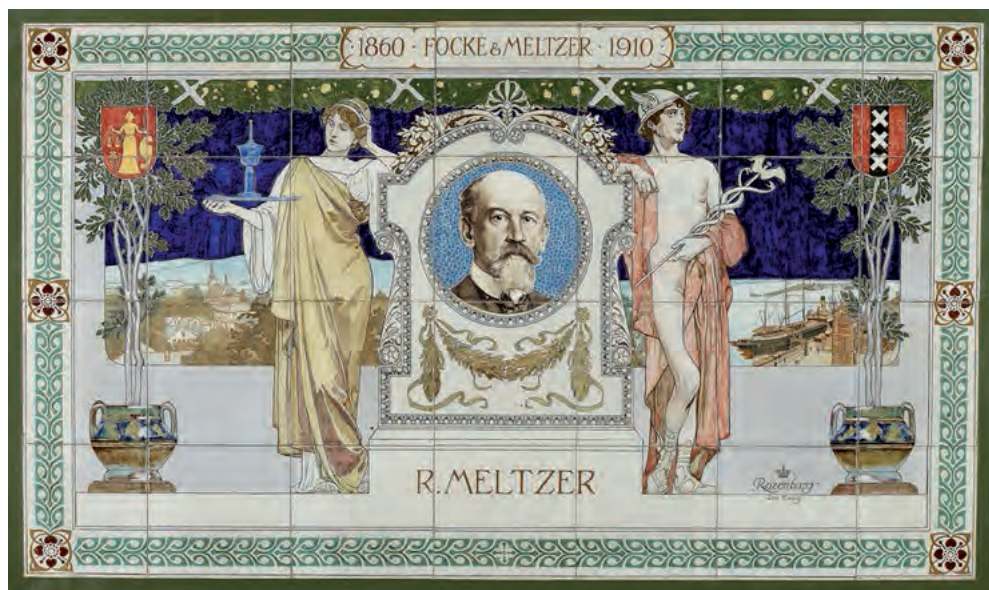

aan de bel trekt om deze wantoestand te melden. De con- sequentie hiervan is dat oom Ignatz neef Theodor én neef Julius uit de directie wipt ten gunste van zijn ei- gen zoons Carl en

Reinhold. Bovendien komt Ignatz met zijn omvangrijke gezin naar Amsterdam en gaat boven de zaak wonen. Na 1865 gaat het weer beter met de economie en ook met Focke & Meltzer. Zozeer zelfs dat Ignatz in 1870 de winkelpui en woning moderniseert en en passant de kristalfabriek van Carl Meltzer in Langenau/Bohemen overneemt. In 1880 stelt Ignatz vast dat Focke & Meltzer in de Papenbroeksteeg niet verder kan groeien en zint op een grotere nieuwbouw. In 1885 zal het tienjarige huurcontract aflopen en Ignatz bedenkt dat niet te verlengen. Hij koopt verderop in de Kalverstraat het café De Koperen Toonbank op de hoek van het Spui en een tweetal daaraan grenzende pandjes. Hij verzoekt de 27-jarige architect Hendrik Berlage om op dat perceel een nieuw luxe winkelpand te ontwerpen met vier verdiepingen. Berlage werkt dan nog samen met Ir. Theo Sanders, dus we

weten niet welke bijdrage Berlage en welke Sanders levert aan het eindresultaat. Het architectenkantoor werkt dan nog in de eclectische stijl, wat in feite betekent dat het een samenraapsel van diverse stijlen uit vroegere perioden vertegenwoordigt. Het pand wordt zó groot dat de firma voorlopig een aantal verdiepingen verhuurt. Het gebouw gaat – met die opzet in het achterhoofd – Mercurius heten. Op 1 mei 1885 begint de sloop en 17 november van datzelfde jaar kan de zaak openen. Intussen heeft dit gigantische pand de nodige publieke belangstelling getrokken. Men heeft op de voet gevolgd hoe de bouw vordert en steeds hoger boven de belendende panden uit komt te steken. Met verbazing ziet men handwerkers af en aan

Vorige: Tweemaal de hoek Kalverstraat-Spui. Het café De Koperen Toonbank en de presentatietekening van Berlage voor de nieuwbouw op dezelfde hoek.

Boven: Op dit tegeltabelau wordt de periode vóórdat Ignatz het roer in handen nam volledig doodgezwegen. Het vijftigjarig bestaan gold vanaf 1860, terwijl de firma in 1823 van start ging. Afgebeeld is het portret van Reinhold Meltzer.

Rechts: De gevel aan het Spui na een verbouwing in 1958 met uitygebouwde vitrines

lopen om binnen bijvoorbeeld plafonds en wanden te versieren met stucwerk en kostbaar behang. Verbazend is dat de gelegenheid niet wordt aangegrepen om de naam Focke uit de firmanaam te verwijderen. De kranten berichten naar aanleiding van de opening: “Heden, precies te twaalf uur, werd in de Kalverstraat de schutting weggeslagen, welke de magazijnen der heeren Focke & Meltzer tot dusverre aan het oog der voorbijgangers onttrok”. Die naam zal altijd zo blijven; Ignatz toont zich een geslepen zakenman en strateeg, die niet snel de goodwill, die de naam Focke & Meltzer verworven heeft, zal opgeven.

De winkel is 's avonds met gasverlichting zo mogelijk nog attractiever dan overdag. De lichten weerkaatsen duizendvoudig in de kristallen voorwerpen in de etalage. Ter gelegenheid van de verhuizing en de verruiming van winkelruimte is het aanbod aanmerkelijk uitgebreid. Er staat nu Venetiaans glas, Weense faience en porselein, kunst-terracotta's en Frans glaswerk uitgestald. De decoraties zijn overweldigend, met draperieën, boeketten, decoratief schilderwerk door leden van de Quelliniusschool en beeldhouwwerken.

Het gebouw wordt door vakbroeders met gemengde gevoelens ontvangen. Men vindt het brave Italiaanse renaissance, geheel de mode volgend. Men vindt dat de

jonge architect Berlage nauwelijks boven het gemiddelde uitsteekt. Achteraf vindt men deze schepping niet bepaald een mijlpaal in zijn totale oeuvre.

De *Belle Epoque* is de glorieus tijd voor Focke & Meltzer, die al begint met de bekroning door het predicaat 'Hofleverancier' die de firma in 1866 dankt aan koningin Emma. Daaraan komt een abrupt einde door de Eerste Wereldoorlog, met het probleem van steeds schaarser wordende grondstoffen en stagnerende productentoevoer uit het buitenland. Na de oorlog opent de firma voor 't eerst een filiaal buiten Amsterdam, namelijk in Den Haag.

Veel erger wordt de situatie door de Tweede Wereldoorlog, die voor Focke & Meltzer al in 1939 begint. Nu is de aanvoer niet het probleem maar de kelderende interesse in kostbare huisraad en kunstvoorwerpen. Door schaarste, deviezentekorten en prijsmaatregelen eindigt de malaise pas in 1948. In dat jaar viert Focke & Meltzer het 125-jarig bestaan met voor het eerst een omzet boven de miljoen gulden. Dat is helemaal te danken aan de import van Deens porselein van *Royal Copenhagen*, dé ontdekking van directeur Hans Meltzer. Hij maakt ook nog het 150-jarig bestaan mee in 1973. Niet lang daarna begint de neergang van de firma en uiteindelijk het verdwijnen ervan uit de Kalverstraat. Sinds 1987 is als enig lid van de beroemde kristalfamilie Meltzer een van het concern losgemaakte firma Marc Meltzer in Heemstede nog actief.

Aflevering 51 kwam tot stand dankzij materiaal van Anneke Huijser, Ria Scharn en Leo van Geuns. Verder een artikel van M.G. Emeis Jr. (OA25-1973)

Wk	Titel	Blz	Wk	Titel	Blz
1	Oude Braak / Krom Elleboogsteeg.....	2	26	Entos - aankondiging en hyperlink.....	149
2	Rembrandtplein - 1900.....	8	27	Aanlegsteiger Haven Stoombootdienst Rokin.....	150
3	Groenlandse pakhuizen.....	15	28	Sociëteit De Vriendschap.....	157
4	De Transvaalse Boer.....	20	29	Stopera.....	162
5	Het Looyershofje.....	25	30	<i>géén aflevering gepubliceerd</i>	
6	Rapenburgerplein / Café De Druif.....	30	31	De Engelse Huizen van John Jorden.....	168
7	Verfhoutmolen De Eendracht.....	34	32	De Waterlandse Tram - aankondiging en hyperlink....	173
8	Huiszitten Weduwenhof, Kartuizerstraat 21-131.....	38	33	Toevlugt voor Behoeftigen	174
9	Lommertbrug, de Stadsbank van Lening.....	44	34	Bezoek Maria de Médicis aan Amsterdam - 1638.....	179
10	Ontploffing Huidenstraat / Instorten brug 46.....	51	35	De Korenbeurs op het Damrak.....	188
11	Bokkinghangen.....	57	36	Sarphati's Meel- en Broodfabriek.....	195
12	De Nieuwe Keizersgracht 15-39.....	63	37	Groentemarkt Marnixstraat 1895-1934.....	200
13	De Toelast/Wijnkopersgildehuis/Hendrick de Keyser	68	38	Talmoed Tora / Zuigelingen- en Kinderopvanghuis...	206
14	Cineac Regulierbreestraat 1934-1996.....	75	39	Leprozenhuis.....	211
14	extra: Da Costabuurt.....	80	40	Eerste Ambachtsschool in Amsterdam - 1861.....	217
15	Begijnhof.....	83	41	Invoering gesloten vuilnisemmers 1931-1937.....	223
16	Felix Meritis, Keizersgracht 324.....	90	42	Het einde van het trampaard.....	230
17	Amsterdamsche Schouwburg, Keizersgracht 384.....	97	43	De huisjes in het Victoriahotel.....	238
18	Het Spinhuis.....	104	44	Het huis van de burgemeester.....	243
19	De Keuken van 1870.....	111	45	Collegiantenweeshuis d'Oranje Appel.....	249
20	Grand Théâtre des Variétés.....	115	46	de Vrije Gemeente.....	255
21	Nieuwezijds Huiszittenhuis, Prinsengracht 235-237....	120	47	Beiersch Bierbrouwerij De Amstel 1871	261
22	Vereniging Ons Huis.....	125	48	Reisbureau der Staatsspoorwegen/Lissone-Lindeman.	267
23	De Armeense Kerk, Krom Boomssloot 22.....	131	49	Coöperatieve huizenbouw Herengracht 571-581.....	272
24	Vrouwenlogement Te Huis, Prinsengracht 439.....	137	50	Hollandsche Manege.....	279
25	Staalhof, Groenburgwal.....	142	51	Focke & Meltzer Kalverstraat.....	286